

ANĐELA FRANČIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Ulica Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

afrancic@ffzg.hr

I NAŠA O VINKU ŽGAN(E)CU

U uvodnome je dijelu rada riječ o prezimenima s dijalektnim značajkama u službenome hrvatskom prezimeniku te o prezimenima s nepostojanim *e*. Slijedi kratak podsjetnik na život i djelo Vinka Žganca te na pojavnost prezimena *Žganec* u povijesnome i suvremenome hrvatskom prezimeniku. Središnji je dio rada prikaz pojavnosti antroponimijske formule poznatoga etnomuzikologa u hrvatskoj hodonimiji s posebnim osvrtom na (ne)pravilnost sklonidbe njegova prezimena. U zaključku se ističe potreba ispravljanja pogrešnoga genitivnog oblika Žgančeva prezimena u zagrebačkoj (i bjelovarskoj) hodonimiji.

1. Uvod

1.1. Prezimena s dijalektnim značajkama

Zakonska obvezatnost prezimena¹ čini ih sastavnicom leksičke ukupnosti hrvatskoga standardnog jezika. Budući da su prezimena prije više stoljeća² oblikovana u zavičajnome (kajkavskome, čakavskome ili štokavskome) idiomu svojega prvog nositelja, odnosno njegovih imenovatelja, pretkaziva je pojavnost dijalek-

¹ Prema Zakonu o osobnom imenu »svaki građanin ima pravo i dužnost služiti se svojim osobnim imenom«, a »osobno ime se sastoji od imena i prezimena« (Narodne novine 118/12). Upozoravamo da se značenje termina *osobno ime* u zakonskome tekstu ne podudara s onim u hrvatskoj (antrop)onomastičkoj terminologiji. Ono što se u Zakonu o osobnom imenu naziva *osobnim imenom*, u hrvatskoj antroponomastičkoj terminologiji jest *osobnoimensko-prezimenska formula* (još se rabe i termini /službena/ imenska formula, /službena/ antroponimijska formula), a termin *osobno ime* rabi se u značenju prve sastavnice te formule.

² Prva prezimena u Hrvata zasnježena su u 12. stoljeću. S vremenom se njihov broj povećava. Prva masovna pojava prezimena veže se uz odluke Tridentskoga sabora (1545. – 1563.) o obvezatnosti vođenja matičnih knjiga u koje se pojedinac bilježi dodatkom uz osobno ime koji se tako ustaljuje te postaje nasljedan i nepromjenjiv. Zakonski obvezatnom sastavnicom službene identifikacijske formule postaje 80-ih godina 18. stoljeća.

tnih značajki u prezimskoj postavi. Ulaskom u standardni jezik, prezimena se djelomično prilagođuju njegovu sustavu, tj. nekih se dijalektnih značajki lišavaju (npr. *Xoňody* > *Hunjadi*, *Muštôč* > *Muštāč*, *Novôk* > *Növāk*, *Nôč* > *Nād*, *Pavlic* > *Pāvlic*)³, dok neke zadržavaju i u standardnojezičnoj komunikaciji, a da zbog toga ne bivaju proglašivana dijalektizmima⁴ (npr. *Bilić*, *Cvetko*, *Črnila*, *Dvanajščak*, *Ftičak*, *Zajec*).

Pogled u ne tako davnu prošlost otkrit će nam i drukčiju sudbinu dijalektnim značajkama obilježenih prezimena te imena općenito – mjerena mjerilima novostokavskoga jezičnog purizma, mnoga su prezimena prekrajana kako ne bi svojom dijalektnošću narušavala standardnojezični sustav.⁵ Tijekom stoljećā svojega postojanja pojedina su prezimena svjesno ili nesvjesno promijenjena, čime su kadšto zauvijek izbrisane značajke dijalekta kojim su oblikovana u času nastanka.

Koliko god nam se danas činilo da smo uglavnom riješili „problem dijalektnosti“ u prezimenima (nećemo npr. dijalektizmima proglašavati prezimena poput *Megla*, *Berljak*, *Erceg*, *Šenica*, *Vugrin* i njima slična, koja su onimizacijom ili transonimizacijom, specifičnim onomastičkim tvorbenim načinima, od apelativa ili neprezimenskih onimskih leksema postala prezimenima), oko nekih pitanja još nismo postigli dogovor (npr. kako naglašivati prezimena, tj. trebaju li se prezimena osim prilagodbe standardnojezičnomu naglasnom inventaru prilagoditi i mjestom naglasaka pravilima o njihovoj distribuciji⁶).

Govornici hrvatskoga standardnog jezika nesigurni su u sklonidbi višesložnih prezimena (npr. *Belostenec*, *Lepoglavec*, *Zagorec*) te osobito dvosložnih prezimena na *-ec* (npr. *Kukec*, *Kranjec*, *Tkalec*, *Vrabec*). Iako su jezikoslovci dali neke osnovne smjernice o njihovoj sklonidbi, iz dana u dan svjedočimo da potraga za rješenjem, kojim bi svi bili zadovoljni i kojega bi se svi pridržavali, još traje. Po-

³ Svi su primjeri iz prezimenika međimurskoga naselja Sveta Marija.

⁴ Terminom *dijalektizam* označuje se kojom dijalektnom značajkom (npr. ekavski refleks *jata*, nepromijenjena suglasnička skupina *čr*) obilježen neimenski leksem u standardnojezičnome leksiku.

⁵ O takvu odnosu prema prezimenima (te imenima općenito) svjedokom je velik dio (prez)imskih natuknica u *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU* (npr. prezime *Divičić* obrađuje se pod natuknicom *Djevičić*, prezime *Međimorec* ima natuknički lik *Međimorac*, osobno ime *Pavel* sastavnicom je rječničkoga članka naslovljenog *Pavao*, a ojkonim *Peklenica* pod natuknicom je *Paklenica*).

⁶ Pritom se kadšto prezimenima osporava naglasak na posljednjemu slogu, a kadšto i sami nositelji ne inzistiraju na naglašivanju „po domaćem“ u službenoj komunikaciji (jer im je svejedno kako se njihovo prezime naglašava – njime se, naime, rijetko služe u neslužbenoj komunikaciji – ili su „poučeni“ da moraju u službenoj komunikaciji, tj. u komunikaciji standardnim jezikom, „ispraviti“ naglasni lik svojega prezimena). Kad su, pak, u pitanju osobna imena u novije vrijeme unesena u naš antroponimijski sustav, u pravilu se bespogovorno prihvaća naglasak na posljednjemu slogu (npr. *Renē*, *Nikôl*).

tonjoj skupini prezimena pripada i prezime *Žganec*. Neposredan poticaj ovomu radu bilo je ime zagrebačke *Ulice Vinka Žganeca*.⁷

1.2. Sklonidba prezimena s nepostojanim *e*⁸ – kratak prikaz povijesti problema

Raspravu o nepostojanome *e* u prezimenima potaknulo je u 19. stoljeću prezime hrvatskoga leksikografa slovačkoga podrijetla Bogoslava Šuleka – većinom se *e* u genitivu (i ostalim kosim padežima) toga prezimena zadržavalo, ali bilo je i onih (npr. Vinko Pacel) koji su ga izostavljali (Dukat 1937: 224). Polemika se ponovno rasplamsava u beogradskome časopisu *Naš jezik*, a potaknuta je člankom *Protiv kvarenja narodnog jezika* Đure Šurmina (1936: 141–142), u kojemu se autor zalaže za nepostojano *e* u kajkavskim prezimenima i ojkonimima (npr. *Maček – Mačka, Petek – Petka, Kraljevec – Kraljevca*). U daljnjemu tijeku rasprave jedni su zagovarali sklonidbu s postojanim *e* u imenima, a drugi su se zalagali za njihovo uključivanje u standardni jezik s nepostojanim *e*. Na tu se raspravu nadovezuje i Stjepan Ivšić, „sacerdos philologiae croaticae“ (Pranjković 1996: 104), člankom *I naša o Mačku*, objavljenim 1938. u časopisu *Hrvatski jezik* kojemu je bio urednikom. Ivšić prezime *Maček* tumači onimizacijom imenice *maček* te upozorava da se ta imenica (pa onda i prezime od nje nastalo) u kajkavskoj sklonidbi razlikuje od deminutivno-hipokorističnih imenica na *-ek* i *-ec* (npr. *pesek, volek, kumek, dečec*), u kojima se *e* (od nekadašnjega poluglasa) zadržava kroza sve padeže (što je »jedna od karakterističnih crta u hrvatskom kajkavskom dijalektu«) iz »psiholoških uzroka« (deminutivnost i hipokorističnost vežu se uza čitav sufiks *-ek* i *-ec*). Ivšić (1938: 54) smatra da se štokavci moraju naviknuti »mijenjati nekoliko vlastitih imena onako kako ih mijenjaju sami nosioci i cijela njihova okolina«. Iznimkom drži slučajeve »gdje kajkavska riječ nema prema sebi štokavske riječi (npr. *Režek-Režeka* mjesto *Reška*), ali u drugima svagdje, gdje se riječi poklapaju u oba dijalekta u ostalim padežima osim u nomi-

⁷ Tijekom istraživanja utvrdili smo da se isti (genitivni) oblik prezimena pojavljuje i u imenu bjelovarske ulice.

⁸ Rabit ćemo termine tradicionalne hrvatske gramatičke terminologije – *nepostojano e*, *nepostojano a* – ponajviše zbog toga što se njime služe jezikoslovci na čije ćemo se radove osvrnuti, a česti su i u suvremenim gramatičkim i drugim opisima hrvatskoga jezika (usp. Silić – Pranjković 2005 – autori, doduše, govore samo o nepostojanome *a*; Jozić i sur. 2013 – u potonjemu izvoru termini su *nepostojani a* i *nepostojani e*). Ivan Marković tu glasovnu promjenu naziva *sekundarno ili umetnuto a* ističući da je riječ »o umetanju *a*, anaptiksi (...), ne ispadanju, kojim se umetanjem razbija konsonantski skup koji prema fonotaktičkim pravilima koja vrijede za temeljni hrvatski slog na kraju sloga, u njegovu odstup, ne može biti« (Marković 2013: 79). Isti autor ispravlja i termin *alternacija a/ø* (kojim se ta glasovna promjena naziva u gramatici Barić i sur. 1992) napominjući da »nije (...) riječ o alternaciji *a* → *ø*, nego upravo suprotno, o alternaciji *ø* → *a*« (Marković 2013: 79). O nejasnoćama i nepreciznostima u vezi s nepostojanim *a* i *e* u temeljnim jezikoslovnim priručnicima i udžbenicima pisale su Mihaljević i Horvat (2007).

nativu (i akuzativu) treba ih govoriti prema zajedničkoj osnovi. (...) Drugačije treba, dakako rasuđivati vlastita imena s nepostojanim *e* (*o*) u drugim slovjen-skim jezicima. Tu možemo bez ikakve smetnje ime, koje nema korespondenta u našem jeziku, mijenjati zadržavajući nepostojani vokal iz nominativa, pa na pr. Slovaka Šuleka nitko ne treba da mijenja u Šulka, ni Čeha *Jirečeka* u *Jirečka*, ali našega kajkavca dra. Vlatka Mačka ne smijemo okretati u *Mačeka*, kad se on i sam ne stidi zvati *Mačkom*« (Ivšić 1938: 54).⁹ S Ivšićem se slaže i Babić držeći da kajkavska (prez)imena treba sklanjati onako kako ih sklanjaju sami nositelji ili stanovnici (Babić 1954–1955: 8), uz napomenu da je »teško uzeti jedan određeni kriterij, po kojem bismo prosuđivali sve slučajeve. Od velikog mnoštva tih ime-na poneko se uvijek opire pravilu (...) moramo učiniti kompromis, a jedinstveno rješenje prepustiti budućnosti« (Babić 1954–1955: 10).

Sedamdesetih godina 20. stoljeća ponovno kreće rasprava o uključivanju prezimena i toponima s dijalektnim značajkama u hrvatski standardni jezik. Ovaj se put polemika vodi na stranicama časopisa *Jezik*, a u njoj sudjeluju Danijel Alerić, Stjepko Težak i Antun Šojat. Dok Alerić (1974–1975) izbor između promjene nominativnoga lika prezimena (npr. N *Tkalec* > N *Tkalac*, G *Tkalca*), postojanosti glasa *e* u sklonidbenoj paradigmi (npr. N *Režek*, G *Režeka*) ili čak izbacivanja nepostojanoga *e* (npr. *Zajec* > *Zajc*) prepušta nositelju prezimena te tako „rješava problem“ dijalektnoga nepostojanog *e* u standardnome jeziku, ostala dvojica „imaju više sluha“ za taj dijalektni glas u službenome prezimenskom liku.

Šojat (1973–1974) zaključuje da u deklinaciji kajkavskih prezimena na (de-minutivno-hipokoristični sufiks) *-ek* te trosložnih i višesložnih prezimena sa sufiksom *-ec* kolebanja gotovo i nema (u prvih je *e* uglavnom postojano, u drugih nepostojano), a u dvosložnim je prezimenima na *-ec* stanje dvojako – sufiks-alno se *e* smatra nepostojanim samo u povijesnim prezimenima (npr. *Gubec* – *Gupca*, *Vramec* – *Vramca*), a u suvremenim je prezimenima običnija deklinacija s postojanim sufiksalmim *e* (npr. *Crnec* – *Crneca*, *Zebec* – *Zebeca*). Na postojanost glasa *e* u sufiksu *-ec*, piše Šojat, utječu: »psihološki faktor namjernog izbjegavanja semantičkog identificiranja prezimena s apelativom od kojega je prezime nastalo«¹⁰, »nastojanje da se asimilacijskim promjenama suglasnika u

⁹ »Zanimljivost je ovoga članka u tome što se čitatelji *Hrvatskog jezika* unatoč svim iznesenim stručnim i izvanstručnim argumentima, nisu složili s Ivšićevim prijedlogom, pa je uredništvo časopisa kao izričitu potporu Ivšićevu prijedlogu zatražilo i dobilo od samog Mačeka potvrdu da svoje prezime sklanja *Máček-Máčka*. Kao što je poznato, ni to nije bilo dovoljno, jer je ipak prevladala inačica s kratkouzlaznim naglaskom i postojanim *e*, dakle: *Máček-Máčeka*« (Samardžija 1996: 118). Neki će reći »srećom (!?) jer bismo danas Vladkovo prezime u genitivu umjesto Mačeka pisali Mačka« (Krumes Šimunović 2015: 36).

¹⁰ To se dovodi u vezu i s promjenom naglaska u prezimenima tipa *Kòvāč* – *Kòvāča* : *kòvāč* – *kováča*; u prezimenima se mijenja naglasak u kratkosilazni, a *e* postaje postojano u primjerima tipa *Pětek* – *Pěteka* (Šojat 1973–1974: 112).

kosim padežima prezime ne udalji suviše od svojega nominativnog oblika¹¹, fiziološki razlozi zadržavanja *e* u padežnim oblicima¹² te »gubljenje veze s apelativom i njegovom paradigmatom u manje poznatih kajkavskih imenica«¹³. Dodaje da na postojanost *e* u *-ec* može utjecati i činjenica što je kajkavski deminutivno-hipokoristički sufiks *-ek* (u kojemu je *e* uvijek postojano) češći od sufiksa *-ec*.

Promatrajući prezimena s nepostojanim *e* u širem kontekstu uključivanja toponima i prezimena s dijalektnim značajkama u standardnojezični sustav, Težak se protivi krajnostima (»najlakše se odlučiti za jednu od krajnosti: ili sve dosljedno poštokaviti ili u svemu poštovati izvorno stanje, tj. dijalekatske likove«; Težak 1974: 18). Uz napomenu da »dirati u zavičajno ime ili vlastito prezime nije isto što i tražiti da se mjesto *oblok* kaže *prozor*«, Težak iznosi razloge protiv dosljednoga poštivanja izvornosti te one protiv krutoga poštokavljanja (Težak 1974: 20–23). Kada je riječ o nepostojanome *e* u prezimenima, Težak smatra da »treba poštivati volju i jezičnu praksu nosilaca tih imena« te da »valja biti elastičan – ako netko smatra da mu to *e* mora ostati u svim padežima, on će inzistirati na tome, pa će oni koji o njemu govore ili pišu lako saznati da li imaju posla sa *Sremecom* ili *Sremcem*, *Vrabecom* ili *Vrapcem*« (Težak 1974: 25). Dakle, imajući u vidu činjenicu da, kada je u pitanju primjena standardnojezične norme na prezimena, nije lako postići savršenstvo, treba biti elastičan, a ne krut.

1.3. (Prez)imena s nepostojanim *e* u normativnim priručnicima hrvatskoga jezika

Prezimana (i toponimi) s nepostojanim *e*, i hrvatska kajkavska i ona iz ostalih slavenskih jezika, uglavnom su sastavnicom i starijih pravopisnih priručnika. Ne težeći detaljnomu prikazu, recimo tek da se i letimičnim pogledom na pravila koja se nude u pravopisima tiskanim u 20. stoljeću nailazi na različita rješenja. Tu različitost možemo kadšto pratiti i u različitim izdanjima pravopisa istoga autora, npr. Boranić u drugome izdanju *Pravopisa hrvatskoga ili srpskoga jezika* (Zagreb, 1923: 28) propisuje (izvornu) nepostojanost glasa *e* u slavenskim prezimenima (*Levec – Levca*, *Plaven – Plavna*, *Orel – Orla*, *Jireček – Jirečka*, *Jakóbek – Jakóbka*) i u hrvatskim kajkavskim imenima (*Vramec – Vramca*, *Klanjec – Klanjca*, *Tuhelj – Tuhlja*). U petome izdanju (Zagreb, 1930) pravopisa isti autor navodi da

¹¹ To bi »pri identifikaciji prezimena moglo kadšto dovesti do ozbiljnih problema (usp. npr. gen. jd. **Beska* : *Bezek*, **Guca* : *Gudec*, **Rica* : *Ritec*, **Ruca* : *Rudec*, **Bopka* : *Bobek*, *Retka* : *Redek*, *Reška* : *Režek*, *Smotka* : *Smodek*)« (Šojat 1973–1974: 113).

¹² Sudeći po primjerima koje navodi, Šojat tu misli na prezimena u kojima sufiksu *-ec* prethode dva suglasnika, pa bi gubljenjem glasa *e* iz *-ec* nastale za izgovor teške višesuglasničke skupine (*Grgek – Grgeka*, *Pavlek – Pavleka*) (Šojat 1973–1974: 113).

¹³ Tu konstataciju popraćuje primjerima »*čerček – čerčka*, *gruden – grudna* (prezimana: *Čerček – Čerčka*, *Gruden – Grudena*)« (Šojat 1973–1974: 113).

»slavensko nepostojano *e* ostaje u sklanjanju bez promjene: rus. *Orel* gen. *Orela*, češ. *Jireček* gen. *Jirečeka*, polj. *Jakobek* gen. *Jakobeka*, slov. *Levec* gen. *Leveca*« (Boranić 1930: 53–54). A u pravopisnome rječniku nalazimo ojkonom *Čakovac*, *-vca*, kojemu se mijenja nominativni lik, a u ostalim padežima izostavlja *a* iz završnoga *-ac*. Pretpostavljamo da bi se na isti način trebalo postupati i s kajkavskim prezimenima na *-ec* (npr. *Zagorec* > *Zagorac*, *-rca*). U osmo me izdanju (Zagreb, 1941) donose se primjeri *Maček – Mačka*, *Brdovec – Brdovca*, dok u desetome (posljednjemu) izdanju (Zagreb, 1951) Boranićeva pravopisa čitamo: »Slavensko nepostojano *e* vlada se kao štokavsko nepostojano *a*: slov. *Levec* : *Levca*, bug. *Pleven* : *Plevna*, rus. *Muromec* : *Muromca*, češ. *Jireček* : *Jirečka*, polj. *Jakóbek* : *Jakóbka*« (Boranić 1951: 36). U pravopisnome rječniku pojavljuje se *Brdovec – Brdovca*, *Čakovec – Čakovca* (s naznakom da je riječ o kajkavskim imenima).

Novosadski pravopis (1960: 166) „priznaje“ kajkavskim prezimenima u standardu drukčiji položaj nego onima iz drugih slavenskih jezika: »Nepostojani glasovi *e* i *o* koji se u slavenskim imenima gube iz zavisnih padeža u hrvatskosrpskom se zadržavaju. Prema *Toropec*, *Toropca*, *Toropcu*, *Donec*, *Donca*, *Doncu* u našem jeziku se izgovara i piše: *Toropec*, *Toropeca*, *Toropecu*, *Donec*, *Doneca*, *Donecu* (...) *Čapek*, *Čapeka*, *Čapeku* (...) *Voločok*, *Voločoka*, *Voločoku*. Tako se i iz slovenskog *Levec* *Levca* u naš jezik prenosi kao *Levec*, *Leveca*. Ali u hrvatskosrpskom (kajkavska imena): *Sremec – Sremca*, *Vodopivec – Vodopivca*, *Tkalec – Tkalca*«.

U pravopisnim pravilima najnovijih naših pravopisa izostaju imena s nepostojanim *e*, a u pravopisne rječnike tih istih pravopisa imena se ili uopće ne uvrštavaju (npr. Badurina i sur. 2010) ili se uvrštavaju samo ona imena koja su pravopisni problem (Jozić i sur. 2013). Tek u Pravopisnome rječniku Babić – Moguševa *Hrvatskoga pravopisa* (Zagreb, 2010) nalazimo primjere *Belostenec*, *Belostenca*; *Čakovec*, *Čakovca*.

Takvo stanje u suvremenim pravopisima rezultat je „preseljenja“ problematike nepostojanoga *e* u gramatike, čijega je fonološkog dijela sastavnicom.

Pogled na gramatike hrvatskoga jezika pokazuje da je trebalo čekati sedmo izdanje Težak – Babićeve gramatike (Zagreb, 1992) da nepostojano *e* dobije legitimnost standardnojezične glasovne promjene (pretkazivo ograničene na kajkavska prezimena i toponime)¹⁴. Pritom se napominje da »ako se u jezičnoj praksi ustalilo, u prezimenima može to *e* biti i postojano: *Maček – Mačeka*, *Slaviček – Slavičeka*, *Zebeć – Zebeća* i dr.« (Težak i Babić 1992: 55).

¹⁴ Zanimljivo da se osobna imena u tome kontekstu uglavnom ne spominju, pa bi se iz te „šutnje“ moglo zaključiti da nepostojano *e* u njima nije standardnojezična činjenica, odnosno da prema nominativnim oblicima *Pavel*, *Peter* stoje genitivni oblici *Pavela* i *Petera*, što zasigurno nije odrazom uporabe tih imena u kajkavskoj sredini (u kojoj se u pravilu oblici *Pavel* ~ *Pavao* i *Peter* ~ *Petar* pojavljuju kao neslužbeno ~ službeni parnjaci).

Primijetiti je da se i neke od novijih gramatika (npr. Ham 2002, Silić i Pranjković 2005) ne dotiču problematike nepostojanoga *e* u imenima, dok mu neki priručnici (npr. Markovićeva *Hrvatska morfonologija*) posvećuju pozornost. Rabeći termin *umetnuto e*, autor potonje knjige uz ojkonimske navodi i prezimenske primjere: *Gubec – Gupca, Cesarec – Cesarca, Vramec – Vramca, Tkalec – Tkalca, Valjavec – Valjavca, Piškorec – Piškorca, Poljanec – Poljanca, Puklavec – Puklavca, Sremec – Sremca, Varošaneć – Varošanca*. No, spominje i primjere s postojanim *e* u osobnim imenima i prezimenima (npr. *Ivek – Iveka, Slavek – Slaveka, Maček – Mačeka, Slaviček – Slavičeka, Kovačec – Kovačeca, Pevec – Peveca, Zavec – Zaveca*) dovodeći ih u vezu s postojanošću toga glasa u kajkavskim deminutivnim i hipokorističnim apelativima (npr. *striček – stričeka, dedek – dedeka, dečec – dečeca, kruhek – kruheka*). Na kraju ističe da o postojanosti ili nepostojanosti *e* obično odlučuje »uporaba, uzus, navika – opća i pojedinačna (nositelja imena)« (Marković 2013: 86).

1.4. Onomastički pogled na tvorbu i sklonidbu prezimena s nepostojanim *e*

Povijest problema sklonidbe prezimena s nepostojanim *e* pokazuje različite pristupe i rješenja, a stanje u suvremenim gramatikama (ako njihovi autori uopće takva prezimena uključuju u svoj gramatički opis hrvatskoga standardnog jezika) može se svesti na zaključak da ne treba biti isključiv, da treba biti elastičan te da pri formuliranju pravila (ako su ona uopće moguća s obzirom na to da se preporuča poštivati volju nositelja prezimena) treba voditi računa ne samo o jezičnim nego i o izvanjezičnim čimbenicima.

Dodali bismo – treba voditi računa i o tome da je prezime imenska kategorija, a ime je jezični znak *sui generis*, znak-neskup koji se na svim jezičnim razinama bitno razlikuje od neimenskoga znaka, znaka-skupa. Stoga je i drukčiji pristup njegovu normiranju – njegovu pravilnost ne mjerimo standardnojezičnom normom koja vrijedi za neimenski leksik. S obzirom na to da je svako ime samo sebi pravilo, jezična mu se norma prilagođuje (Silić 1992).

Kada je riječ o različitosti imenā u odnosu na neimenski leksik, treba istaknuti i potrebu razlikovanja neimenske i imenske tvorbe u prezimenima tipa *Pevec* i *Piškorec*. Prezime *Pevec* nastalo je od imenice *pevec* (ili od osobnoga nadimka *Pevec*) onimizacijom – imenica *pevec* > prezime *Pevec* (ili transantroponimizacijom: osobni nadimak *Pevec* > prezime *Pevec*). Sufiks *-ec* u prezimenu *Pevec* ne pripada imenskoj, nego neimenskoj (imeničkoj, doimenskoj) tvorbi: *pev* (< *pěvь*) + *-ec* (< *-æc*) > *pevec*. Tvorbena struktura prezimena *Pevec* prikazuje se obrascem: osnova + \emptyset . Prezime *Piškorec* nastalo je od imenice *piškor* ('riba *Misgurnus fossilis*') ili od osobnoga nadimka *Piškor* dodavanjem prezimenskoga sufiksa *-ec*. Tvorbena struktura toga prezimena prikazuje se obrascem: osnova + *-ec*.

Iako danas, opirući se o standardnojezičnu (gramatikama zajamčenu) legitimitnost nepostojanoga *e* u prezimenima, nitko upućen u problematiku ne bi trebao dovoditi u pitanje standardnojezičnost sklonidbe prezimena *Žganec* – N *Žganec*, GA *Žganca*, DL *Žgancu*, V *Žganče/Žganec*, I *Žgancem* – svjedoci smo da nije (uvijek) tako.

2. Vinko Žganec – uvodno

Vinko Žganec rođen je u Vratišincu na blagdan sv. Vinka (22. siječnja)¹⁵. Prvotni, svećenički, poziv (diplomirao je na bogoslovnome fakultetu) zamjenjuje pravničkim (doktorirao je na pravnome fakultetu), a potom se okreće glazbi. Svojim zauzetim radom¹⁶ i brojnim radovima¹⁷ obilježava hrvatsku folkloristiku i etnomuzikologiju. Godine 1948. postaje dopisni, a osamnaest godina poslije redoviti član tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Prvi je Međimurac akademik.

Žganec je najpoznatiji po svojem etnomuzikološkom radu – zabilježio je ili magnetofonom snimio više od 25 000 hrvatskih pučkih popijevaka iz Međimurja, Hrvatskoga zagorja, Koprivnice i okolice, Baranje, Slavonije, Pokuplja, Istre, Hrvatskoga primorja, Dalmacije, Sombora i okolice, Gradišća, okolice Velike Kaniže... Njegove, u vlastitoj nakladi objavljene, *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja* (1916.) odigrale su važnu ulogu na mirovnoj konferenciji u Versaillesu (18. siječnja 1919. – 21. siječnja 1920.) svjedočeći o hrvatskome karakteru Međimurja te su pridonijele da ono pripadne Hrvatskoj, odnosno Kraljevstvu SHS (Bartolić 2003: V). Zahvaljujući Žgancu, sačuvali su se zapisi o hrvatskim narodnim plesovima i plesnim običajima, o tradicijskoj instrumentalnoj glazbi i tradicijskim glazbalima. »Međutim, Žganec nije bio samo sakupljač ili registrator našega narodnoga melosa, već pravi istraživač i tumač njegove „arhaične“ ljepote« (Marković 1977: 359). Valja podsjetiti i na Žgančevu gotovo zaboravljenu izvršnu političku publicistiku nastalu u mladim danima unutar njegova djelovanja u Hrvatskome narodnom pokretu za priključenje Međimurja Hrvatskoj te ostale radove pravne problematike.¹⁸

¹⁵ U Matičnu knjigu rođenih rimokatoličke Župe Vratišinec upisan je kao *Vincentius Žganecz*, sin Paulusa Žgancza i Marie Rihtarecz. <https://medjimurje.hr/pod-medimurskim-nebom/kultura-i-prosvjeta/vincentius-zganecz-roden-je-na-vincekovo-22-siječnja-1890-12914/>

¹⁶ Bio je predavačem na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, osnivačem i prvim ravnateljem Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu (danas Institut za etnologiju i folkloristiku), sudjelovao je u osnivanju Udruženja muzičkih folklorista Jugoslavije te Društva folklorista Hrvatske, bio je tajnik Odbora za narodni život i običaje JAZU... Ugled koji je stekao u Hrvatskoj i Jugoslaviji priskrbuju mu, uz ostalo, članstvo u Izvršnome odboru International Folk Music Councila u Londonu.

¹⁷ Njegova bibliografija obuhvaća više od 500 bibliografskih jedinica.

¹⁸ Žgančeve socijalno-političke feljtone (crtime, kako ih je sam nazivao) razasute po brojnim

Iako nije bio dijalektolog, imao je istančan osjećaj za dijalektnu riječ koju je marno bilježio zapisujući tekstove narodnih pjesama. Pišući o Žgančevu prinosu poznavanju kajkavštine, Lončarić zaključuje da je dijalektna građa Žgančevih zapisa s lingvističkoga stajališta u potpunosti iskoristiva za leksik, uglavnom za morfologiju, a od fonoloških značajki za konsonantizam, manje za vokalizam te rijetko za prozodiju (Lončarić 1991: 122). Zvonar (1990: 334) na primjeru zapisa međimurskih popijevaka konstatira da Žganec rijetko griješi u fonologiji i fonetici, a morfološke i sintaktičke su pogreške svedene na minimum.

Žganec se i sam dotaknuo „dijalektnosti“ u međimurskoj ojkonimiji – u novinskome članku *Narodno nazivlje međimurskih naselja* izrijekom se zalaže za »princip apsolutne fonetike i točnog narodnog izgovaranja imena mjesta«, držeći da je »jedino [taj] princip opravdan sa znanstvenog i sa praktičnog stajališta« (Žganec 1921).¹⁹ Iako bismo danas prigovorili tomu njegovu prekrutom i preisključivom „principu“ imajući u vidu potrebu djelomičnoga prilagođivanja značajka međimurske kajkavštine hrvatskome standardnom jeziku (ponajprije kad je riječ o fonetizmu ograničenom standardnojezičnim grafijom), pohvalnim držimo Žgančevo zalaganje za „dijalektnost“ u međimurskoj ojkonimiji. A dijalektnost u međimurskomu prezimeniku sam je svjedočio svojim prezimenom.

2.1. O prezimenu *Žganec* – ukratko o postanku i potvrdama u hrvatskoj antroponimiji

Prezime *Žganec* nastalo je onimizacijom kajkavskoga apelativa *žganec*²⁰, koji se dovodi u vezu s glagolom *žgati* (‘peći na vatri’), odnosno transantroponimizacijom odapelativnoga nadimka *Žganec* (isto kao i *Maček*). Apelativ *žganec* sastavnicom je hrvatskoga dijalektnog leksika (standardnojezični mu je ekvivalent *žganac*). Prema *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* (dalje ARj) od povijesnih rječnika nalazimo ga samo u latinsko-hrvatskome dijelu Belostenčeva *Gazophilaciuma* (dakako ne kao natuknicu, nego kao dio rječničkoga članka). U ARj se, pretkazivo, pojavljuje pod natuknicom *žganac* s upućivanjem na pluralni oblik

časopisima prikupio je Zvonimir Bartolić te ponajbolje od njih (prvobitno tiskane 1908. na stranicama dnevnika *Hrvatsvo* pod naslovom *Gornje Međimurje* i u tjedniku *Hrvatsko pravo* pod naslovom *Međimurje spava*) objavio u *Sjevernohrvatskim temama VII* (Bartolić 2003).

¹⁹ Imajući u vidu taj Žgančev stav, uvjereni smo da je horonimski lik u naslovu dvaju svezaka I. knjige iz edicije *Zbornik jugoslavenskih pučkih popijevaka* objavljenih 1924. (svjetovne) i 1925. (crkvene) – *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja* – rezultat tuđe intervencije s namjerom da „ispravi nestandardnojezični ojkonimski lik“ *Međimurje*.

²⁰ Skok (1973: 674) imenicu *žganci* dovodi u vezu s glagolom *žeći* ‘paliti’ (»sveslav. i praslav. glagol primarne klase *žeg-ti« < ie. *dheguh- ‘gorjeti’«) te ju tumači »poimeničenim part perf. pas. *žgân* (...) s pomoću -bc«. Isto tumačenje nudi i Snoj (2003: 868): s.v. *žgánc* »izpeljano iz slovan. *žbgánъ, sloven. *žgán*, preteklega trpnega deležnika glagola *žetī, sloven. *žgáti*, ker se žganci pripravlja s praženjem, žganjem močnate osnove«; s.v. *žgáti* »iz ide. korena *d^heg^{uh}- ‘žgati’«.

žganci, u kojemu je obliku potvrđen kao natuknica u Belostenčevu hrvatsko-latinskome dijelu rječnika, u Vitezovićeveu, Voltićevu, Vukovu i Ivekovićevu rječniku, a prinosnici su ga zabilježili u »župańskom kotaru u Slav.«, u »Varošu kod Slav. Broda« i u Lici.

Postavši prezimenom (ili prethodno osobnim nadimkom), dotadašnji se apelativ prazni značenja 'jelo kuhano od kukuruznoga brašna ili kukuruzne krupice, palenta' te se puni prezimenskim značenjem, tj. postaje identifikacijskom oznakom svedenom na prezimensku funkciju.²¹

Prezime *Žganec* u ARj (do danas našoj najvećoj riznici povijesne onimije) nije zabilježeno, pa ne možemo (jer nemamo rječnik hrvatskih prezimena koji bi, uz ostalo, sadržavao podatke o prvoj potvrđenosti) govoriti o najranijoj potvrdi u hrvatskome kontekstu. Istraživanje međimurske povijesne antroponimije, kojoj pripada prezime Vinka *Žganca*, pokazalo je da se ono u Međimurju pojavljuje najkasnije u 17. stoljeću, otkad pratimo kontinuitet njegove pojavnosti do naših dana (Frančić 2002: 553–554). Uvid u potvrde prezimena *Žganec* za popisa stanovništva 1948. pokazuje da je tada imalo 497 nositelja koji su živjeli u 40 naselja smještenih uglavnom u Međimurju i okolici Varaždina (Putanec i Šimunović 1976: 759). Od ukupnoga broja nositelja prezimena *Žganec* te godine, u Međimurju ih živi 207 (= 41,65 %), najviše u međimurskim naseljima Gornji Kraljevec (46), Sivica (42) i Pribislavec (34).²²

Za popisa stanovništva 2001. prezime *Žganec* imalo je 748 nositelja²³, koji su živjeli u 76 naselja smještenih uglavnom u sjeverozapadnome dijelu Hrvatske. Od ukupnoga broja nositelja prezimena *Žganec* te godine, u Međimurju (u 37 naselja) živi njih 355 (= 47,46 %), najviše u naseljima Gornji Kraljevec (47), Čakovec (44), Mursko Središće (33), Krištanovec (23), Pribislavec (23) (Šimunović i Maletić 2008/2: 629).

²¹ Pri uporabi (prez)imena valja imati na umu da ona nisu apelativi, da (i kada su izvedena od apelativa) nemaju apelativno značenje. Nijedan govornik hrvatskoga jezika neće od nositelja prezimena *Lončar* tražiti lončarsku uslugu, neće tvrditi da je onome koji se preziva *Katičić* majka *Katica*, niti će iz postava prezimena *Norac* ili *Bodalec* iščitavati karakterne osobine njihovih sadašnjih nositelja itd. (Prez)imena nisu konotativna, ona denotiraju svoje nositelje ne kazujući nikakve njihove osobine.

²² Zanimljivo je da, sudeći prema podacima iz *Leksika prezimena*, u Vratišincu 1948. nije živio nijedan nositelj prezimena *Žganec*. Uvidom u popis prezimena prema naseljima – koji je izrađen na temelju istoga popisa stanovništva (1948.), a čuva se u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje – utvrdili smo da izostaje popis prezimena u naselju Vratišinec. Očito je da su podatci izgubljeni te ih zbog toga nema ni u *Leksiku*.

²³ U taj broj nisu uključene osobe koje su imale dvostruko prezime sa sastavnicom *Žganec*. Prema podacima iz *Hrvatskoga prezimenika* (Šimunović i Maletić 2008/1: 126) prezime *Žganec* sa svojih 746 nositelja (u taj su broj, očito, uključena i dvostruka prezimena) ulazi među tisuću najučestalijih prezimena (nalazi se na 863. mjestu po učestalosti).

Za posljednjega popisa, 2011., registrirano je 728 osoba²⁴ koje su se prezivale *Žganec*, koje su živjele u 89 naselja smještenih uglavnom u sjeverozapadnome dijelu Hrvatske. Od ukupnoga broja nositelja prezimena *Žganec* te godine, u Međimurju ih živi 338 (= 46,43 %), najviše u naseljima Čakovec (45), Gornji Kraljevec (35), Mursko Središće (35) i Krištanovec (25).

Žganci se u hrvatskome jeziku nazivaju najčešće još *púra* te *pàlēnta*.²⁵ Dok naziv *palenta* nije ugrađen u hrvatska prezimena, s *purom* se u vezu dovode prezimena *Púri*, *Púrić* (HER s.v. *púra*).²⁶ U hrvatskome su prezimenskom korpusu, koji (kao i korpus ostalih naroda) čine osnove vrlo različitoga doprezimenskog značenja, potvrđena i druga prezimena motivirana nazivima za jelo i hranu (npr. *Baškot*,²⁷ *Cicvara*, *Cicvarić*²⁸, *Gibanica*²⁹, *Kajgana*, *Kajganić*, *Kajganović*³⁰, *Popara*, *Poparić*³¹, *Uštupak*³², *Varenika*, *Varenica*³³).

3. Antroponimijska formula *Vinko Žganec* u imenima ulica hrvatskih naselja

Potreba za lakšom orijentacijom u naselju (selu ili gradu) s većim brojem ulica rezultirala je nadijevanjem imena svakoj od njih. U Hrvatskoj je imenovanje ulica regulirano Zakonom o naseljima (*Narodne novine* 54/88, čl. 1.). Tim se Za-

²⁴ Prema podacima dobivenim iz Državnoga zavoda za statistiku (u taj broj nisu uključene osobe koje su imale dvostruko prezime).

²⁵ »Žganci, palenta ili pura razlikuju se po pripremi, ali su u biti slično jelo što se ne bi moglo reći i za nazive. Više od tridesetak naziva tog jednostavnog jela zabilježeno je u Hrvatskoj. Bota, cimara, gloda, greba, jaglji, kaša, palenta, polenta, prpa, pula, pulenta, pura, žganci, žganjci... samo su neka od imena« (<http://www.coolinarika.com/clanak/zganci-palenta-pura/>).

²⁶ Uпитno je dovođenje međimurskoga prezimena *Purić* s imenicom *púra* – vjerojatnija je njegova veza s homografom *púra* 'ženka purana'.

²⁷ »Baškot je tradicionalni pekarski proizvod tipičnoga okruglog (prstenastog) oblika i specifičnog okusa, koji se više od stoljeća proizvodi duž jadranske obale, osobito u Primorju i primorskom zaleđu, a zove se još i bucolaj ili kolač. Na čakavskome baškot znači prstenasti dvopek, a zbog njegove se namjene nazivao i mornarskim kruhom. (...) Prstenasti oblik omogućuje da se veže na užu te se držao obješen na gredu broda gdje mu valjanje broda nije smetalo. Zbog njegove je suhoće mogao trajati i do šest mjeseci te je bio vrlo pogodan za prehranu na dugim putovanjima, a jeo se sa svim tekućinama dostupnim na brodovima (čaj, vino, voda)« (<http://znakovi.hgk.hr/proizvod/baskot/>).

²⁸ *Cicvara* je »kašasto kuhano jelo od kukuruznog brašna, jaja, masla, vrhnja ili sira; mandara«. Značenja apelativa ugrađenih u prezimena donosimo prema Hrvatskome jezičnom portalu (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

²⁹ *Gibanica* je »pečeno jelo od vučenog tijesta sa sirom, mlijekom i jajima; pita, savijača«.

³⁰ *Kajgana* je »jelo od tučenih i prženih jaja, cvrće«.

³¹ *Popara* je »toplo jelo načinjeno od stara kruha, poparena i zamašćena«.

³² *Uštupak* je »domaći jednostavan slatkiš od tijesta pečen u vrućem ulju«.

³³ *Varenika* je »vareno, kuhano mlijeko«.

konom propisuje da ulica može biti imenovana po osobi koja je dala »značajan doprinos društvenom, kulturnom i znanstvenom razvoju« (čl. 8.) te da imena ulica »određuje skupština općine uz pribavljeno mišljenje mjesnih zajednica na čijem području se nalazi (...) ulica« (čl. 9.). Dakle, političko je tijelo mjerodavno za određivanje imena ulicama. Pri Gradskoj skupštini Grada Zagreba djeluje Odbor za imenovanje naselja, ulica i trgova koji: »1. predlaže Gradskoj skupštini imenovanje i preimenovanje ulica, trgova i drugih javnih površina te njihovo ukidanje u suradnji s mjesnim odborima, gradskim četvrtima, znanstvenim i drugim ustanovama; 2. razmatra prijedloge za uvrštenje pojmova, datuma i imena osoba u Fond imena te u skladu s gradskom odlukom odlučuje o njihovu uvrštenju u Fond imena«. ³⁴ U tome se tijelu kadšto nađe i koji jezikoslovac, pa čak i onomastičar, međutim i oni od osobita ugleda, poput akademika Šimunovića, svjedočili su o svojoj nemoći pred većinom gluhom za jezična pitanja, jer, kada se i donese odluka o tome kako će se ulica zvati, tu ne završava proces imenovanja. Odabrano ime trebalo bi usustaviti i odrediti mu jezično pravilan oblik. ³⁵

Kao što je genitiv prezimena političara Mač(e)ka i danas različit u imenima ulica hrvatskih naselja (Krumes Šimunović 2015) ³⁶ – tako i prezime *Žganec* dolazi u dvama genitivnim oblicima (standardnojezični genitiv njegova osobnog imena nije sporan).

Poticaj ovomu radu bilo je, kao što je već spomenuto, ime zagrebačke *Ulice Vinka Žganeca*, jedne od brojnih u mreži ulica, trgova, prilaza, prolaza, stuba, avenija, aleja, putova, parkova... najvećega hrvatskoga grada, u čije je ime ugrađeno osobno ime i(li) prezime zaslužnoga pojedinca. U povijesti imenovanja zagrebačkih ulica takva imena pojavljuju se sredinom 19. stoljeća – »prvi je u Zagrebu tu čast dobio ban Jelačić. Još za Jelačićeva života, 1850., današnji glavni gradski trg nazvan je njegovim imenom, što dovoljno govori o popularnosti i važnosti bana Jelačića u tadašnjemu društveno-političkom životu« (Stanić, Šakaja i Slavuj 2009: 93). Do 1878. godine malobrojne zagrebačke ulice (i trgovi) u svojem imenu sadržavaju antroponim (najčešće prezime): *Strossmayerovo šetalište*, *Jelačićev trg*, *Gundulićeva ulica*, *Kukovićeva ulica*, *Nikolićeva ulica*, *Ulica*

³⁴ <http://www.skupstina.zagreb.hr/default.aspx?id=45>

³⁵ »Određivanje pravilnog oblika naziva i njegove primjenjivosti u jeziku u prvom je redu jezični problem (...) Struktura naziva i njegova primjenljivost u praksi traže svestranu analizu stručnjaka zato su u prvom redu pozvani urbanisti, koji mogu dati korisne sugestije o privrednom, kulturnom i saobraćajnom značenju buduće gradske četvrti i ulica u njoj, i lingvisti, koji će – adekvatno tome – izabrati najpogodniji oblik naziva, pri čemu je već ustaljena praksa sugerirati korisna rješenja« (Šimunović 1964–1965: 19). U članku, iz kojega se donose dijelovi koji se odnose na izbor imena ulice, autor rabi termin *naziv* za koji će i sam poslije pisati da ne pripada onomastičkoj terminologiji, u kojoj u navedenom značenju valja rabiti termin *ime*.

³⁶ Ne samo da se prezime pojavljuje u dvama likovima nego varira i zapis osobnoga imena – *Vladko* i *Vlatko*.

Marije Valerije i *Zrinski trg*. Godine 1878. dolazi do prvoga sustavnog i zakonskog imenovanja dotad bezimernih ulica i preimenovanja ulica koje otprije imaju imena. Preimenuju se većinom ulice koje se nalaze u gradskome središtu ili u njegovoj neposrednoj blizini – njihova prijašnja imena motivirana orijentirima u prostoru uglavnom bivaju zamijenjena imenima s antroponimijskim sastavnicama (npr. *Bolnička* postaje *Gajeva*, *Tesarska* otad nosi ime *Berislavićeva*, *Voćna* postaje *Katančićeva*, *Svilarska* mijenja ime u *Preradovićeva*, *Vrtlarska* biva preimenovana u *Palmotićeva*, dio *Savske* imenuje se *Frankopanskom*, dok *Stara Laška* dobiva ime *Draškovićeva*). Daljnjim razvojem grada, potkraj 19. i početkom 20. stoljeća, dolazi do imenovanja novih ulica, ali i do novih preimenovanja. Danas u istočnome dijelu Zagreba, u gradskoj četvrti Gornja Dubrava nailazimo na ulicu imena *Ulica Vinka Žganeca*.³⁷

Nije Zagreb jedino naselje koje u spletu svojih ulica ima i jednu nazvanu po (uz začetnika hrvatske etnomuzikologije i glazbene historiografije Franju Ksavera Kuhača) najpoznatijemu hrvatskom etnomuzikologu. Ulicu sa Žgančevim imenom nalazimo, pretkazivo, najčešće u naseljima njegova Međimurja – u rodnome Vratišincu,³⁸ zatim u Čakovcu, Goričanu, Gornjemu Hrašćanu, Kotoribi, Mačkovcu, Maloj Subotici, Murskome Središću, Novome Selu na Dravi, Orehovići, Peklenici, Prelogu, Pribislavcu, Selnici i Šenkovcu³⁹, (kadšto je sastavnicom imena ulice i Žgančeva doktorska titula svedena uglavnom na kraticu) – ali i izvan međimurskih granica – u Varaždinu, Bjelovaru, Samoboru i Zagrebu. U većini navedenih naselja, gradskoga i seoskoga tipa, ulica je nazvana *Ulica Vinka Žganca*, samo ime zagrebačke i bjelovarske ulice glasi *Ulica Vinka Žganeca*.⁴⁰ Gledano s motrišta hrvatske (hod)onimije, takva dvojakost genitivnoga oblika prezimena odaje nemar imenovatelja. Ne bi se smjelo događati da u sklonidbenoj paradigmi istoga (standardnog) jezika prezime iste osobe glasi različito. Zadrži-

³⁷ Pokušaj da od mjerodavnih doznamo podatak od kada datira to ime ulice, ostao je bezuspješan. Iz Odbora za imenovanje naselja, ulica i trgova, kojemu smo se prvo obratili, poručili su nam da su upit prosljedili Gradskom uredu za katastar i geodetske poslove (koji vodi Registar prostornih jedinica), ali odgovor nije stigao. U knjizi *Zagrebačke ulice* (Gregl i sur. 1994: 316) čitamo da je ulica (*Vinka Žganca!*) imenovana 1933., što zasigurno nije točno – tada današnje ulice nije ni bilo, a niti je vjerojatno da bi Žganec za života dobio „svoju“ ulicu.

³⁸ U Vratišincu je njegovim imenom, osim ulice, nazvana i škola, kulturno-umjetničko društvo te dom kulture, a od 2006. svake se godine u prosincu na obljetnicu Žgančeve smrti (umro je 12. prosinca) organizira *Festival Žgančevih zapisa*.

³⁹ Prema *Rješenju gradskih i općinskih izbornih povjerenstava o određivanju biračkih mjesta na području Međimurske županije* (www.dekanovec.hr/web/attachments/article/106/Zbirna%2520lista%2520birackih%2520mjesta.doc). Ima li se na umu Žgančev prinos međimurskoj kulturi, očekivali bismo veću prisutnost njegova imena u imenima ulica međimurskih naselja (u kojima su nerijetko „svoju“ ulicu dobili oni koji s Međimurjem nikakve veze nemaju).

⁴⁰ Valja primijetiti da se ime ulice nikada ne pojavljuje kao pridjevsko-imenička sintagma **Žgančeva ulica* / **Žganecova ulica*.

mo li se samo na zagrebačkoj onimiji, i tu ćemo naići na dvostrukosti u sklonidbi Žgančeva prezimena – osim *Ulice Vinka Žganeca* Zagreb ima i *Osnovnu školu dr. Vinka Žganca*.

Povodom stote obljetnice Žgančeva rođenja Institut za etnologiju i folkloristiku i Centar za kulturu Čakovec organizirali su međunarodni znanstveni skup na kojemu su sudjelovali brojni domaći i inozemni znanstvenici. Radovi sa Skupa objavljeni su u posebnome izdanju časopisa *Narodna umjetnost* (1991). Beziznimno svi autori koji s različitih motrišta osvjetljavaju djelo Vinka Žganca njegovo prezime sklanjaju *Žganec – Žganca*.

U njegovu rodnom Vratišincu, kao što smo već spomenuli, žive nositelji prezimena *Žganec* te ga sklanjaju obvezatno izostavljajući *e* iz prezimenske postave u kosim padežima. Opirući se o činjenice da su imena poseban, u mnogo čemu specifičan, podsustav leksičkoga sustava, da svako ime treba učiti vezujući ga uz konkretan denotat, da zahvaljujući imenima dijalektnost biva neobilježenom sastavnicom standardnoga jezika – držimo da nema razloga iskrivljavati genitivni oblik Žgančeva prezimena u imenu zagrebačke (i bjelovarske) ulice. Rabeći oblik kojim se služio sam nositelj, kojim se služi sredina iz koje potječe – iskazujemo poštovanje prema toj osobi i prema toj sredini.

Valja osvijestiti da je u prezimenu zatomljena doimenska (doprezimenska) semantika te da je ono svedeno na identifikacijsku funkciju. Osim toga, treba prihvatiti činjenicu da je u kajkavskim prezimenima nepostojano *e* standardnojezična glasovna promjena te da ju i oni govornici čiji zavičajni idiom tu promjenu ne poznaje, moraju usvojiti i primjenjivati kada rabe Žgančevo prezime. Svojedobno je Težak (1974–1975: 22) pisao: »Ne može se borba protiv dijalektizama voditi s pozicije štokavca koji ne želi mijenjati svoje navike«. Ako su imena dio standardnoga jezika, ako standardni jezik nikome nije materinski te ga svi moramo učiti – onda kajkavac mora naučiti da npr. (ojkonimi) *Punat, Kastav, Stolac*, (prezime) *Mačak*, (osobno ime) *Pavao* u genitivu glase *Punta, Kastva, Stoca, Mačka, Pavla*, a nekajkavac mora naučiti da npr. (ojkonimi) *Belec, Macelj, Podturnen*, (osobno ime) *Pavel* u genitivu glase *Belca, Maclja, Podturna, Žganca, Pavla*. Prema tome, trebao bi naučiti i da prezime *Žganec* u antroponimijskoj formuli *Vinko Žganec* u genitivu glasi *Žganca*, a ne *Žganeca*.

4. Zaključak

Kao što imenovatelji ulica izborom osobe, grada, države, događaja... (po kojima ulici nadijevaju ime) svjedoče o svojem odnosu prema povijesti, kulturi i baštini, tako oblik, struktura, usustavljenost i jezična pravilnost imenā svjedoče o njihovoj brizi za jezik kojim su ta imena oblikovana.⁴¹ Svako ime, pa tako i ime ulice, govori o svojim imenovateljima. Od vremena kada je imenovana *Ulica Vinka Žganeca* prošlo je dosta vremena, izmijenili su se članovi tijela zaduženoga za imenovanje, a pogrešan oblik prezimena i dalje stoji u imenu ulice svjedočeći o našem neznanju ili nemaru, o našoj nezainteresiranosti i nebrizi za jezičnu pravilnost hodonimskog oblika.

Kada je riječ o ujednačivanju oblikovanja imena ulica, svakako bi trebalo voditi računa i o tome da se svima koji su stekli doktorsku titulu ona (kraticom) navede ispred osobnoga imena i prezimena ili (ako se tako odluči), ona izostavi, ali da se dosljedno postupi.⁴² Držimo da bi najbolji model imenovanja, kada je riječ o osobama, bilo navođenje samo osobnoga imena i prezimena⁴³, a sve ostale informacije vezane uz osobu navele bi se na istoj ploči ispod imena ulice.

Ovim smo radom htjeli ponajprije upozoriti na nepravilnost u zagrebačkoj (i bjelovarskoj) hodonimiji koja se (nepravilnost) tiče genitivnoga oblika prezimena nestora hrvatske etnomuzikologije, hrvatskoga etnomuzikologa svjetskoga glasa Vinka Žganca. Pritom ne tvrdimo da svi nositelji toga prezimena moraju postupati na opisani način – inzistira li koji nositelj, upravo obitelj koja se tim prezimenom imenuje,⁴⁴ na postojanosti glasa *e*, prihvatiti nam je njihov način sklonidbe.

⁴¹ Zbog nemara nerijetko se u imenima ulica potkrade i jezična pogreška. Analizirajući imena vinkovačkih ulica, utvrdili smo da je u imenu ulice pogrešno napisano osobno ime i prezime (*Josipa Juraja Štrosmajera*), da su pogrešno poredane sastavnice dvostrukoga osobnog imena i pogrešno napisano prezime (*Antuna Matije Reljkovića*), da je izostavljena druga sastavnica dvostrukoga prezimena u antroponimijskoj formuli (*Andrije Kačića*), da prezime nije stavljeno u genitiv (*Ivana Antuna Fitzy*), da se potkrala pravopisna pogreška u bilježenju *jata* (*Cvijetna*) itd.

⁴² Npr. iz imena *Ulica Stjepana Ivšića*, *Ulica Josipa Hamma*, *Prilaz Petra Skoka*, *Ulica Zdenka Škreba*, *Ulica Bogoslava Šuleka*, *Ulica Mate Ujevića*, *Ulica Miroslava Vaupotića* ne doznajemo da su osobe po kojima su te ulice nazvane imale titulu doktora znanosti.

⁴³ Iznimkom bi bile ulice imenovane po osobama koje su živjele u pretprezimenskome razdoblju ili osobama koje se uobičajeno imenuju samo osobnim imenom (npr. pape) – te bi se ulice imenovale (kao i dosad) po obrascu *Ulica kneza Branimira*, *Ulica pape Ivana Pavla II*.

⁴⁴ Ne bi se smjelo događati da se unutar iste obitelji, odnosno rodbinski povezanih obitelji, isto prezime različito sklanja s obzirom na (ne)postojanost glasa *e* u njihovu izrazu.

Literatura

- ALERIĆ, DANIJEL. 1974–1975. O potrebi djelomičnoga prilagođivanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena. *Jezik*, XXII/1, Zagreb, 5–17.
- ALERIĆ, DANIJEL. 1974–1975. Ponovno o potrebi djelomičnoga prilagođivanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena. *Jezik*, XXII/3, Zagreb, 80–89.
- BABIĆ, STJEPAN. 1954–1955. Deklinacija slavenskih imena s nepostojanim e. *Jezik*, III/1, Zagreb, 6–10.
- BARTOLIĆ, ZVONIMIR. 2003. *Sjevernohrvatske teme, VII*. Čakovec: Matica hrvatska.
- DUKAT, VLADOJE. 1937. Još o imenima na -ek. *Naš jezik*, V/7–8, Beograd, 224–225.
- GREGL, ZORAN I SUR. 1994. *Zagrebačke ulice*. Zagreb: Naklada Zagreb.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik*. 2002. Zagreb: Novi Liber.
- IVŠIĆ, STJEPAN. 1938. I naša o Mačku. *Hrvatski jezik*, I, Zagreb, 51–54.
- KOVAČEVIĆ, SLOBODAN. 1937. Kajkavsko nepostojano „e“ u štokavskom dijalektu. *Naš jezik*, V/2, Beograd, 40–42.
- KOVAČIĆ, MIRKO. 1937. Pisanje nepostojanoga e (štok. a) u imeničkoj promjeni. *Naš jezik*, V/7–8, Beograd, 225–227.
- KRUMES ŠIMUNOVIĆ, IRENA. 2015. Ulica Vlatka Mačka ili Ulica Vladka Mačeka. *Jezik*, LXV/1, Zagreb, 35–37.
- LONČARIĆ, MIJO. 1991. Žgančev doprinos poznavanju kajkavštine. *Narodna umjetnost*, posebno izdanje, 3, Zagreb, 195–202.
- MARKOVIĆ, IVAN. 2013. *Hrvatska morfonologija*. Zagreb: Disput.
- MARKOVIĆ, MIRKO. 1977. Akademik Vinko Žganec [nekrolog]. *Zbornik za narodni život i običaje*, 47, Zagreb, 359–361.
- MIHALJEVIĆ, MILICA; HORVAT, MARIJANA. 2007. Glasovne promjene: nepostojano a i e. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, Zagreb, 289–304.
- PAUNOV, ALEKSANDAR. 1937. Protiv kvarenja srpskohrvatskog narodnog (književnog) jezika. *Naš jezik*, V/1, Beograd, 8–11.
- PRANJKOVIĆ, IVO. 1996. Stjepan Ivšić i hrvatski pravopis. *Stjepan Ivšić i hrvatski jezik: Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Orahovici od 29. travnja do 1. svibnja 1994. godine o 110. obljetnici rođenja profesora Stjepana Ivšića (1884.–1994.)*. Ur. Božidar Finka. Zagreb – Orahovica: HAZU – Ogranak Matice hrvatske u Orahovici, 95–106.
- PUTANEC, VALENTIN; ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1976. *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske*. Zagreb: Institut za jezik – Nakladni zavod Matice hrvatske.

- SAMARDŽIJA, MARKO. 1996. Stjepan Ivšić – jezični savjetodavac. *Stjepan Ivšić i hrvatski jezik: Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Orahovici od 29. travnja do 1. svibnja 1994. godine o 110. obljetnici rođenja profesora Stjepana Ivšića (1884.–1994.)*. Ur. Božidar Finka. Zagreb – Orahovica: HAZU – Ogranak Matice hrvatske u Orahovici, 114–120.
- SILIĆ, JOSIP. 1992. Status idionima u jeziku. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 27, Zagreb, 115–122.
- SKOK, PETAR. 1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Knjiga treća. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- SNOJ, MARKO. 2003. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- STANIĆ, JELENA; ŠAKAJA, LAURA; SLAVUJ, LANA. 2009. Preimenovanja zagrebačkih ulica i trgova. *Migracijske i etničke teme*, XXV/1–2, Zagreb, 89–124.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1964–1965. Imenovanje bezimenih ulica. *Jezik*, XII/1, Zagreb, 17–21.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR; MALETIĆ, FRANJO. 2008. *Hrvatski prezimenik: Pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠOJAT, ANTUN. 1973–1974. O deklinaciji kajkavskih prezimena s nepostojanim *e*. *Jezik*, XXI/3–4, Zagreb, 109–114.
- ŠOJAT, ANTUN. 1974–1975. O uključivanju dijalekatskih imena u književni jezik. *Jezik*, XXII/1, Zagreb, 25–30.
- ŠURMIN, ĐURO. 1936. Protiv kvarenja narodnog jezika. *Naš jezik*, IV/5, Beograd, 141–142.
- TEŽAK, STJEPKO. 1974–1975. O poštokavljivanju mjesnih imena i prezimena. *Jezik*, XXII/1, Zagreb, 18–25.
- ZVONAR, IVAN. 1990. Jezične, poetske i motivske osobitosti međimurskih usmenih popijevaka. *Hrvatske pučke popijevke iz Međimurja, knj. 1*. Ur. Vinko Žganec. Zagreb: Zavod za istraživanje folklor, 319–334.
- ŽGANEC, VINKO. 1921. Narodno nazivlje međimurskih mjesta. *Međimurske novine*, 1, Čakovec, 1–2; *Međimurske novine*, 2, Čakovec, 2.

Our reflections on Vinko Žganec

Summary

In the introductory part of this paper, surnames with dialectal features in the Croatian surname system are discussed. This group of surnames includes the Kajkavian surname *Žganec*, the surname of one of the most renowned Croatian ethnomusicologists – Vinko Žganec. The central part of the paper is an overview of the frequency of occurrence of the surname *Žganec* in the past and in the contemporary Croatian surname system, its motivation and formational structure, as well as the recurrence of the anthroponymic formula *Vinko Žganec* in Croatian odonyms. The irregular genitive form of the surname *Žganec* in the name of the Zagreb street *Ulica Vinka Žganeca* is pointed out and the need to correct it (from *Žganeca* to *Žganca*) is highlighted.

Ključne riječi: Vinko Žganec, hrvatska prezimena na *-ec*, nepostojano *e*, zagrebačka hodonimija

Key words: Vinko Žganec, Croatian surnames ending in *-ec*, fleeting *e*, Zagreb odonyms